

HADIÖRTÉNELMI IRODALOM.

Báró Forster Gyula: Gróf Berchényi László Franciaország marsallja. 8° 219 l. 16 képpel. Budapest, 1925. Egyetemi nyomda.

A nemzet nagyjai iránti tisztelet adta kezébe báró Forster Gyulának a tollat, hogy a II. Rákóczi Ferenc korabeli szabadságvédők egyikének, Berchényi Lászlónak, mozgalmas életrajzát megírja s művét mint a Rákóczi hamvainak hazahozatalára kirendelt bizottságnak még élő tagja, az immár az örökkévalóságba elköltözött négy társa, úgymint Thaly Kálmán, Thallóczy Lajos, Fraknói Vilmos és Török Aurél kegyeletes emlékének szánja. II. Rákóczi Ferenc jobbkezének, Beresényi Miklós és családjának történetét Thaly Kálmán írta meg, de nem foglalkozott tüzetesebben fia, László, tűneményes pályájának részletes leírásával, mit most Forster báró végzett.

A munkát, tárgyának alapos s minden részletére kiterjedő ismeretén kívül, elsősorban is az a meleg szeretet jellemzi, amellyel az író tárgyát kezelte s amely nem engedte lankadni, mikor adatgyűjtés céljából nemcsak nagy utakat kellett megtennie, hanem sokszor szinte leküzdhetetlen nehézségekkel kellett megküzdenie. De a kitartó törekvés itt is meghozta jutalmát, Rákóczi-irodalmunk újra egy szép munkával szaporodott, amely tartalmánál fogva feltétlenül megérdemli a legmesszebbmenő érdeklődést és méltánylást. S minthogy Berchényi László életrajzának feldolgozásában még fiának, sőt unokájának a biographiájára is kiterjeszkedik, tehát három jeles katonának az életrajzát adja, szolgálatot véltünk elsősorban katona-olvasóinknak tenni, amidőn figyelmüket ezen életrajzok részletesebb ismertetésével magára a műre irányítjuk.

A szatmári béke el nem fogadása hontalanságba és szegénységbe sodorta a lengyel emigráció tagjait; elszéledtek, elbujdostak a száműzöttek, szívükbe zárva a keserűséget és a mondhatatlan fájdalmat. A fiatalabbaknak új pályát kellett keresniök, az öregebbek kegyelemkenyérre szorultak. Az elsők közt volt a fiatal Berchényi László, ki a hazától való elszakadás idején még csak huszonhárom éves volt, s Franciaországban keresett érvényesülést. A Gondviselés kárpótolta a fiút mindazért, amit az apa az ő-hazában elvesztett. Szerzett megélhetést, magas állást, nagy kitüntetések, főrangú harátoakat, dicsőséget nevének, sőt még jogot is ősei földjéhez. miután a közel félszázados száműzetés alól feloldatott.

A Berchényi-család ősi bölcsője valahol a Dunántúl ringott, tagjai azonban csak a XV. század első felében jelennek meg a magyar történelemben. Van köztük királyi udvarnok, bán, szentsír lovagja, aki a családi címet a jeruzsálemi aranykeresztel bővíti; I. Miklós 2000 huszárral Budavár visszavívásában vesz részt s a

következő évben elnyeri a grófi méltóságot. Hasonnevű fia II. Rákóczi Ferenc főgenerálisa s mindhalálig hűséges társa a számkivetés szomorú éveiben. Ennek első feleségétől, homonnai Drugeth Krisztinától született László, a későbbi francia marsall és Zsuzsanna huga. Az anya azonban már 1691-ben meghalt, amikor László még csak két éves volt, s a kis árvákat Csáky Krisztina nevelte fel, akivel az özvegyiségre jutott apa 1695-ben kelt egybe.

László 1689 augusztus 3-án Eperjésen született. Nevelője Bunkóczy Márton volt 1696 óta; együtt laktak az ungvári várban, ahonnan a fiú az ottani jezsuiták iskolájába járt. Még tizenkét évesen volt, amikor Lipót király elfogatási parancsot adott ki az apja ellen, amit az csak gyors meneküléssel Lengyelországba tudott kikerülni, de birtokai zár alá kerültek. László egyideig még Ungvárott maradt, de utóbb Kassára adták a jezsuiták convictusába, minthogy a királyi fiscus az ungvári tartózkodás költségeit sokalta. Innét 1703-ban, amidőn a kurucok már Kassa körül száguldoztak, megszökött. de német katonák kezébe került, akiknek vezére visszavitette a convictusba, de ezentúl őrséget rendelt melléje. 1705 február havában atyja maga mellé vette a táborba, de sokáig itt sem tarthatta¹, hanem elküldte Rákóczihoz, az egri udvarba, hogy ott a francia tisztek társaságában művelődjék, de az ősszel újra maga mellé vette, hogy a legközelebbi télen a nagyszombati egyetemen az előadásokat hallgassa. 1708-ban László Rákóczi testőrségébe kerül főhadnagyi ranggal; nemsokára százados lesz s vitézül küzd, még ugyanazon évben Strasznicnál, Trencsénnél s 1710-ben Romhánynál. Főleg az utóbbi két helyen halált megvető vitézségével, Trencsénnél pedig még a fejedelemért való önfeláldozó ragaszkodásával tüntette ki magát. Az 1710-ik esztendő majdnem egészen a fejedelem oldala mellett töltötte s közben helyettesítette apját az ungi főispáni teendőkhöz, sőt 1711-ben Ungvár erődtítését is ő vezette. Atyját ő is követte az emigrációba, Lengyelországba. 1712-ben pedig — tehát 23 éves korában — a fejedelem ajánlására, XIV. Lajos testőrségébe fogadja s még ugyanezen év utolsó napján Rátky György huszárvezredébe alezredessé nevezi ki. Ettől kezdve szakadatlan sorban aratja katonai babérjait s megalapozza jövőjét. 1713-ban már a rajnai seregnél szolgál s rettenhetetlen bátorságával kitünteti magát

¹ 1705 január 26-tól április 4-ig László anyjával Besztercebányán tartózkodott, ahová a grófnő január 10-én súlyos betegség után újra visszajött, hogy aztán a stubnyai fürdőt használja. Az első alkalommal, a grófnő csak addig szándékozott itt maradni, míg a zólyomlipesei várat számára lakályossá teszik; minthogy azonban ez a terv nem valósult meg, továbbra is csak Besztercebányán maradt. A grófnő udvara akkor mintegy 80 emberből állott. 24 palotás kísérte a grófnő kocsiját és a podgyászt, a bevonulás élén zászlótartó, dobos és két trombitás haladt; nyolc kocii hozta az udvari személyzetet, kik közt ott volt Bunkóczy, László gróf nevelője, Berzeviczy, Galeczky, udvarmesteri, titkári minőségben, Perényi Zsigmond kapitány, Kezser Mátyás hadnagy, egy udvari pap, egy gyógy-szerész, borbély, két szabó, konyhamesterek, két étekgfő, mosónők, három vadász 28 agárral és kopóval, Február 24-én (Húshagyó kedden) Beresényi is felkereste a családját, de csak két napot szentelhetett neki. Ezalatt részt vett hamvazó szerdán a nagy templomban egész udvari népével az isteni tisztelőten s hamut is szórattott a fejére. Elutazása napján is még misét hallgatott, majd pedig László és nevelője kíséretében Zólyom felé elutazott. A fiú most is eleget könyörgött apjának, vigye őt magával a táborba, de az apa továbbra is csak nevelőanyja gondos felügyelete alatt hagyta Besztercebányán, ahol tanulmányain kívül bizonyára sok látványos s nagy erdeiben a vadászat kötötte le figyelmét. — *(Jurkovich: II. Rákóczi Ferenc szabadságharcra és Besztercebánya 162. l.)*

Landau ostrománál s Wormsnál. Öt évi pihenő után 1718-ban Berwick marsall mellett Biscayában a spanyolok ellen harcol s augusztus 1-én 29 éves korában kiérdemli magának az ezredesi rangot.

A bekövetkezett béke idejét Berchényi arra használta fel, hogy ura számára egy magyar huszárezredet toborozzon. E célból elment Rodostóba, egyrészt, hogy apját és a fejedelmet meglátogassa, másrészt, hogy apjától vállalatához pénzt szerezzen, ki e célra a XIV. Lajostól kapott nagyértékű ezüstkészletet értékesítette. Megbízottai a magyar határon toboroztak, míg sok fáradsággal, sőt élte kockáztatásával is sikerült az ezredet felállítani. Erről a toborzásról írja Mikes, hogy Berchényi 300 ujonccal elhajózott, de csak a fele volt magyar. Midőn Marseille-ben kikötött, ott várta már a Szt. Lajos-rend lovagkeresztje, amihez a király nem sokára az új ezred ezredesi rangfokozatát is megadta.

A huszarak eleinte csak gyalogosan teljesítettek szolgálatot, mert Berchényinek nem volt pénze őket lovasítani. Évégből minden legényre 300 livre-t, a maga számára pedig 5000-t kért. Hogy mennyire méltányolták Berchényi szolgálatát, kitetszik abból, hogy kérését teljesítették.

Franciaországban akkor már több huszárezred volt, amelyet egyes magyar emigránsok szerveztek. Ilyen volt a Rátky-, Deák Pál-ezred; franciák szervezték a Versailles- és a St. Geniès-ezredet. Későbbi keletkezésűek voltak, az Esterházy- és Polereczky-ezredek.² Múltó helyet foglalt ezek közt Berchényi ezrede, amellyel — mint látni fogjuk, — sorozatos diadalait aratta.

Berchényi pártfogói közt elsősorban említendő Szaniszló, a száműzött lengyel király és neje Katalin, akik egyik leányánál, keresztanyjánál tisztet is vállaltak. A bensőséges viszony alapját az képezhette, hogy mindketten fájdalommal nélkülözték hazájukat s kegytelenek voltak idegen országban a kegyelem kenyerét emni. A király számos levele tanuskodik arról a páratlan jóakaratról, amellyel Berchényi minden törekvését, minden óhaját támogatta s leányánál és vejénél, a francia királyi párnál, pártfogolta; családját akkor, amidőn a haremzön küzdött, védte, majd meg aggodalmas szívvel vett tudomást gyöttrő betegségéről s saját otthonában kívánta ezt gyógyíttatni. Leveleinek záradékában mindenkor benső szeretettel búcsúzik Berchényitől s nem egyszer kedves szavakat intéz feleségéhez is, kit szintén nagyrabecsül. Ismételten így fejezi be leveleit: — celi, qui est de tout son coeur vostre tres affectionné Stanislas Roy. Mily nagyra becsülte Berchényit, kitetszik a máltai lovagrend nagymesteréhez 1756 június 8-án írott leveléből is: Je ne rapelle ces faits, mon cousin, que dans l'intention de vous faire

² A Polereczky-család történetével újabban H. Reinach Foussemagne grófnő foglalkozott a Revue de Hongrie 1910. évf. 460. és köv. lapjain Les Hussards Hongrois sous l'ancienne Régime c. cikkében. Megállapításait Forster báró is átvette. Ugyancsak a család történetével foglalkozott Jurkovich E. is Polereczky Mátyás és családja Franciaországi ágáról c. dolgozatában (Besztercebánya 1909.). A családnak a Rákóczi-kor előtti szereplését Jurkovich egészen másképp mondja el, mint Reinach grófnő. — Újabban Picány Jenő írt a Polereczkyekről, Magyarok az amerikai forradalomban c. értekezésében (különlenyomat az Amerikai Magyar Népszava 1925. évi Naptárából. New-York.), kutatván azt, melyik Polereczky vett részt az Egyesült Államok megalapításában.

connaître avec combien de vivacité je m'intéresse a ce qui regarde le Comte de Bercheny. Szeretetének utolsó jelét végrendeletében adta, amelyben Berchenyinek hagyományozta összes lovait, öszvéreireit, kocsijait, hordszékeit, szekereit, összes lószerszámaikat és felszerelését. De nagyrabecsülte Berchenyit Mária, francia királyné is. Nem egy kedves levele maradt fenn, amelyben iránta való nagyrabecsülésének és szeretetének ad kifejezést; betetőzte azt személyes luzancy-i látogatásával 1765-ben, amidőn atyját meglátogatta s Berchenyi otthonában megpihent, ahol Szaniszló is évenként megfordult. 1725 óta már első kamarása volt Berchenyi nagy pártfogójának.

A mozgalmas élet közepette is Berchenyi egy kis otthon után vágyódott. Így szerezte meg azt a kis nemesi birtokot Frouet-ben, ahol garnizont tartott. Ide hozta nemsokára leendő házastársát, akivel igazán regényes módon került össze. Egyik hivatalos uton Thionville-ben állapodott meg, ahol az egyik vendéglőben alkalmazott, szép, kedves, egyszerű lányba. Girard Annába annyira beleszeretett, hogy frouet-i kis kastélyába való hozzáköltözködésre birta és ígéretet tett neki, hogy ha fiúgyermek lesz, elveszi feleségül.

Reinach-Foussemagne grófnő nevelésének s alaptalannak tartja ezt a regényes beállítását, amikor Berchenyi Elzásznak legelőkelőbb családjából is választhatott volna feleséget. Annyi tény, hogy az együttélést egy fiúgyermeknek 1726 május 11-én való születése érlelte törvényes házassággá, amelyet a felek harmadnapra, május 14-én, a frouet-i kápolnában megkötöttek. A kis László azonban, akinek születése házasságban egyesítette a szülőket, már október 1-én elhunyt.

A frouet-i kis otthon Berchenyi egyre szaporodó családja számára, úgy látszik, szűknek bizonyult, s ezért 1734-ben egy kényelmesebbet vásárolt Luzancy-ban, amelyet majd egy félszázadig birtokolt. Magas katonai állása a vidék előkelőségeinek találkozó helyévé avatta a kis kastélyt, amelyet csakhamar ki kellett bővíteni. Volt benne színház is, parkjának beosztására és díszítésére pedig gazdája nagy gondot fordított.

A béke éveinek elmúltával Berchenyi 1733-ban a rajnai sereghez kap beosztást, miután a megelőző évben Bel Isle tábornagyparancsnoksága alatt, a Mosel mellett, a richmonti gyakorló-táborban huszárjait szorgalmasan kiképezte. Kehl ostrománál kitüntette magát, majd Berwick megbízásából Neckaraunál hídat ver, kikémleli a túlsó partokat s az áttett csapatok mozdulatait fedezi. Már jeles katona hírében áll 1734-ben, amidőn a király kinevezi brigadéroszá s részt vesz Philippsbürg ostromában. Ennek elfoglalása után egészen Mainz kapujáig üldöz számot alig tevő csapatokkal 600 ellenséges huszárt, akiket csakis Württemberg herceg mentett meg az elfogatástól.

A következő esztendőben Coigny marsall parancsnoksága alatt megint Mainznál jeleskedik, amikor a támadó csapatokat egészen az erődítési falakig szorítja vissza. November 19-én a hadsereg átkel a Moselen, amikor Berchenyi vezette az elővédet s éjfélig mákacsul támadott; másnap ő fedezte a visszavonulást. Idáig szerzett

bokros érdemeinek elismeréséül 1738 március 1-én maréchal de camp — dandárparancsnokká — nevezte ki a király.

A lengyel örökösödési háború a bécsi békével 1738-ban véget ért. Szaniszló elvesztette trónját, de kárpótlást nyert Lotharingia és Bar hercegségeiben, amelyeknek azonban halála után Franciaországra kellett szállani. Új országában fényes udvart rendezett be s ebben 1738 április 21-én Berchényit nevezte ki főlovászmesternek, aki ily minőségben egyúttal udvari tanácsosa is lett. Ebben az állásban anyagi helyzete is jelentősen javult. Huszárjai ezalatt Sarralbeban voltak állomáson.

Néhány békés év után újra háború szakadt Középeurópára. Mária Terézia trónraléptekor az ellenségek valóságos raja lép fel ellene s részt követel birodalmából. Franciaországot Károly Albert, bajor választófejedelem nyerte meg terveinek, amelyek a császári koronával Mária Terézia minden birtokainak elnyerését célozták. A francia hadak mozgósításakor Berchényi a bajor Szawá-ba rendeltetett, hogy ott katonai raktárt rendezzen be. A francia-bajor hadak térfoglalása az egész éven át tartott. Elfoglalták Linzet, majd Sanct-Pöltent is, de Béctől elfordultak és Csehország ellen indultak. November 20-án elesett Prága, mire egy hónapra rá cseh királlyá kiáltotta ki magát a választófejedelem s egy újabb hónap múlva — 1742 január 24-én — már a császári koronát is elnyerte.

Az osztrák védelem erősebb megindulásakor Berchényi is szembekerült vele. Így május 8-án Sahoy-nál fogta fel támadását s folytonos védekezés közben egészen Pisekig vonult vissza a hadsereghez. A francia-bajor sereg hadiszerecséje azonban csak addig tartott, míg a szorongatott királynő Angliával és Poroszországgal meg nem békélt. Ekkor aztán keményen lépett fel a franciákkal szemben, kik végre is Prágába szorultak, amelyet az osztrák hadak júniusban már teljesen körülfártak s minden megsegítést lehetlenné tettek.

Berchényi hűséges fogolytársával, Rátkyval, szintén Prágában rekedt, de ismételt kitöréseivel minél több kárt igyekezett az ellenségeinek okozni. Ekkor is több jeles fegyvertény tette híressé nevét. Egyik kirohánása alkalmával behatolt az ostromművekbe, beszegezte az ágyúkat s mozsarakat és elfogta a tüzérmérnökök főnökét 150 emberrel együtt. Egy más alkalommal visszafoglalta az ostromlók kezébe jutott egyik erődöt, sőt az egyik kirohánásnál 800 ellenséges huszárt hozott foglyul.

Amde a huszáros bravurral végrehajtott kicsapások hiábavalók voltak a kegyetlen tél zord hidegével és az erőket őrítő éhséggel szemben, mire a franciák végre merész és szerencsésen végrehajtott kiszökéssel menekedtek meg a fojtogató gyűrűből. Ekkor is Berchényi vezette a hátvédet s huszárjai csak kemény tusával tudták az üldözőket feltartóztatni.

1743-ban Berchényi a rajnai seregnél kapott beosztást, amikor is egészen Speyerig tudott előre haladni. Noailles marsall parancsára a Worms-tól egészen Oppenheimig terjedő terület kerül alája. Június 8-án átkel a Rajnán, elfoglalja Grosgeraut s 26-án bevonul Dettingenbe. A Dettingen és Aschaffenburg közötti térségen állottak ekkor Mária Terézia és II. György angol király seregei, de

Noailles ügyes haditerve folytán szomorú napoknak néztek volna eléje, ha Grammont tábornok egy elhibázott intézkedése folytán meg nem nyerik a csatát. A visszavonuló seregben újra Berchényi huszárjai képezik a hátvédet.

Ezen harcok hozzák meg Berchényinek a kitüntetések egész sorát. 1743 tavaszán megkapja a Szt. Lajos-rend commandeuri méltóságát; az év vége felé — december 7-én — kinevezi a király hat huszárezred felügyelőjévé, a következő év május havában pedig tábornaggyá lépteti elő.

Ebben az évben a franciák Flandriában támadtak s maga a király, XV. Lajos, vezette néhány városnak, mint Menin, Ypern s másoknak az ostromát, míg Lotharingiai Károly Elzászba való betörésével magára nem vonta a francia haderőt. Berchényi akkor is a király oldalán volt, amikor a helyzet valóban már kétségessé vált. A fenyegető bajból II. Frigyes mentette ki, amidőn minden megegyezés ellenére újra Csehországba tört. Lotharingiai Károly a leverő híre rögtön visszavonult, hogy a porosz támadást visszaverje. Ez a hadjárat is csak babért hozott Berchényinek és huszárjainak, akik egymásután Stufenheimnál, Mindennél, Mittelheimnál és Freiburgnál tüntették ki magukat.

1745-ben Berchényi a Majnánál áll csapataival, hogy a Maillebois, majd Conti hercegre irányuló támadásokat felfogja. Ekkor Baranyay tábornokkal került szembe s a maga 1700 emberével és két ágyúval oly mesterien védekezett a 20,000 emberből álló hadosztállyal szemben, hogy a derékhad veszteség nélkül vonulhatott vissza.

Az 1746-ik esztendő kiváló sikereket biztosított a franciáknak. Berchényi ekkor már harminc dragonyos és tizennyolc huszárezred felett rendelkezett és ezekkel vett részt Mons és Charleroi ostromában, majd meg a király oldalán vonult be Bruxellesbe. Ez évben még Rocouxnál verte szét az osztrákok tíz századát, amikor ezek vesztesége halottakban és sebesültekben 7000 ember és 50 ágyú volt.

A következő évben az a gondolata támadt Berchényinek, hogy Magyarországra katonai diversiót rendez abban a reményben, hogy ott családi nevével s a maga katonai presztízsével legalább is zavart okoz az ausztriai háznak. A hadügyminiszterhez küldött levelében részletesen is előadta ebbeli tervét, de az helyesléssel nem találkozott, amennyiben Németalföldre rendelték. Itt újra Rocoux és Lawfeld mellett vívott csaták tették emlékezetessé Berchényi és huszárjainak nevét, amennyiben nélkülök ezen csaták elvesztek volna.

Ezen újabb hadieredmények méltán megérlelték Berchényiben azt a reményt, hogy azokat a kormány érdemük szerint meg fogja jutalmazni. A jutalom, számítása szerint, a peronnei kormányzói állás lett volna, amelyet a hadügyminiszterhez 1747 aug. 18-án írott levelében, hivatkozva a francia király és új hazája érdekében kifejtett sok évi küzdelmére, egyenesen kért is. Kényszerítette erre a kérelemre egyrészt a sértett önérzet, hogy elvették tőle a kitüntetésre szolgáló alkalmakat, másrészt a kedvezőtlen anyagi helyzet, amelyben övével élni kényszerült. Hiszen összes jövedelme akkor mintegy 15.000 ilvret tett ki. A peronnei kormányzóság kérdése mel-

lett felvetődött ugyanekkor a lotharingiai kormányzói állás is, amely még jobban elégitette volna ki Berchényit, akit azonban ekkor az olasz határra rendeltek ki, messze, a kormányzóság elhagyása ügyében folyó intrikák színhelyétől. Itt azonban már nem nyílt alkalom hadi érdemeinek a bemutatására; az aacheni béke véget vetett a háborúnak. De a kormányzóság kérdése sem dőlt el az ő javára.

A mellőzés érthető módon bántotta Berchényit, aki a következő években más és más városokban állomásozott, majd meg 1751 elején lemondott ezredtulajdonosi rangjáról Miklós fia javára, akinek ezredessé való kineveztetését már ismételten kérte. Ebben aztán szerencsésebb volt, mint a kormányzóság elhagyása iránti kérelmével. A király helyt adott kérelmének s rövidesen kinevezte az akkor még csak 15 éves fiút ezredessé. Ezen kinevezés azonban csak úgy érthető, hogy az apa ismételten is arra kötelezte magát, hogy kinevezés esetén ő maga fog az ezred fegyelme és rendje felett őrködni, míg a fiú képes lesz maga a parancsnokság átvételére. Tetézte az apa örömét az is, hogy Szaniszló király három évvel később kamarásává nevezte ki a fiatal ezredest. Berchényi Miklós aztán 1755-ben vette át — támogatva nagy tapasztalatú apja tanácsai által — ezredét.

Berchényi abbeli törekvése, hogy kormányzóságot kapjon, az eddigi várakozás és kérelem ellenére is, meddő maradt. Másfelé kellett tehát orientálódnia. Segítségére volt ezúttal is Szaniszló király, ki már előzőleg Commercy vár és város kormányzóságát bízta rá, de illetmény nélkül, minthogy ennek engedélyezése a királyra tartozott. Szaniszló ennek engedélyezését is ki tudta eszközölni, miáltal Berchényi jövedelme évi 8000 livre-rel szaporodott. Berchényi azonban, bár hálatelt szívvel köszönte meg pártfogójának jóindulatát, mégis csak jó katona létere, katonai parancsnokságra vágyódott, mert úgy számított, hogy a commercyi kormányzóságot fiára ruházza. Pártfogói azonban, s ezek közt elsősorban Szaniszló, csak annyit tudott kieszközölni, hogy Miklóst kinevezik, ha apja előzetesen lemond. Berchényi erre is hajlandó volt, mert újra csak a lotharingiai kormányzóság elérése sarkalta tetteit és vágyait. De megint csak csalódás érte, mire 1755 február 17-én a senlisi kormányzóságot kérte, de azt is eredménytelenül. Meg kellett azzal a 60000 livre-rel elégednie, amelyet a király számára kárpótlásul azért utalt ki, mivel a lunevillei királyi kastély leégése alkalmával nagy károkat szenvedett. Nemsokára rá megkapta a Szent Lajos-rend nagykeresztjeinek egyik megüresedett helyét, amiben szintén magasállású személyiségek támogatták.

A legmagasabb katonai rangfokozatot, a marsalbotot, a hét-éves háborúban szerzett kiváló érdemek hozták meg Berchényinek 1757 május 15-én, aki az első és egyedüli huszár volt, aki ezen magas kitüntetéssel díszeskedhetett. Katonai karrierjének ez volt hát az utolsó állomása. Hatvannyolc év és számos, egészen fiatal korában megkezdett harcok és kegyetlen telekben kiállott táborozások fáradsága nyomta immár vállát, amikor búcsút mondott derék huszárjainak, akiknek ezrede aztán egészen a forradalomig viselte nevét.

A fiatal Berchényi Miklós nem soká állott ezrede élén, mert

1761 február 9-én, huszonötéves korában himnlőben meghalt. Az apa kérelmére most Ferenc fia kapta meg az ezredet, aki ekkor tizenhét éves volt. Ő is gyorsan haladt előre pályáján, amennyiben 1779-ben vezénylő ezredes, 1783-ban brigadéros, 1788-ban pedig dandárnok lett. Az ő ezrede is részt vett a hétéves háborúban s vitézül állta meg helyét. Emberei a kiváló haditények egész sorát követték el. Magyar nevű vitézeket emlegettek akkor, mint az önfeláldozás, a halálmegvetés és elszántság példaképeit. Maga az ezredes, — Staub abbé leírása szerint — a háboruk hőrozsza s a csaták géniusza volt, aki az égből szállott alá; azt lehetett róla is mondani, amit valaha Szent Lajos, francia királyról mondtak: Sohasem láttam ilyen szép embert. Hatalmas alakjával, öt láb hat hüvelyk magas természetével emelkedett mindnyájuk felé az ezredes — folytatja az abbé. — emelte óriási természetét eskadronja élén kalpagja és forgója; vállát cobolyprémés, ezüst paszomántos dolmány fedte, amelyen öt sorban ragyogó drágakőgombok fénylettek.

A forradalom idején Ferenc ezredével Fontenay-le-Comtében állomásozott, ahonnan a fővárosban dúló zavarok elnyomására felrendeltek. De ott sem maradt sokáig, mert a Rajnához kellett vonulnia. Még akkor is mindig azt hitte, hogy a monarchia, alkalmazkodva a dolgok változott rendjéhez, új életre fog ébredni, megtette tehát továbbra is katonai kötelességét. A párizsi események azonban csakhamar felnyitották a szemét s ő akkor is tudta, mi a becsület. Egy napon riadót fuvatott — írja Forster —, a huszárok lóraülnek díszben, az élükön a zenekar és a katonai felvonulásra teljes fegyverzet- és felszereléssel. Szemlét tart felettük és így szól: Huszárok, én Franciaországba jöttem veletek, hogy a királyt szolgáljuk. Ma a forradalom győzedelmeskedik. Lehetetlen betöltenem megbízatásomat. Visszatérek Magyarországra. Kövessen, ki engem szeret. Ezután átlépi a határt. Az ezred megmaradt embereit beosztották a Calvados-lovasság századaiba, utóbb azonban mint első huszárezred, mégis megtartotta a Berchényi nevet.

A sok kitüntetés, előléptetés s általános megbecsülés közepette az öreg marsall mégis csak mindig magyar maradt. Szíve akkor is csak ősi földje felé dobogott. Vissza vágyott. Az első lépést 1740 november 1-én tette meg, amikor Lunevilleből levelet írt Pálffy János nádornak. „Jól tudja Excellenciád, hogy már régen hazámbul kirekesztettem — írja Berchényi —, majd már harminc esztendeje, hogy bűjdösővá lettem. Ha hogy ezen szerencsétlenségben lehetne találni valamely vigasztalást, talán az többi között én panaszkodhatnám kevesebbet. Generális lévén Frantzia országban, Édes magam nemzetem regimentyének főkapitánya, alkalmas pensiom van az itt való udvartul, s az Lotaringus tartománynak feő Lovasz Mestere vagyok. De az Szivem és Vérem magyar s holtig vonszon édes hazám felé, szüntelen ezt ohajtom, mind addig még az Isten vissza nem vezérel, mert haza fia vagyok; Az Attyámruul az szerencsétlenség — az én fejemre esett, az mindenható nagy Isten Szánya meg két kis fiaeskámat. Excellenciádhoz folyamodom egész alázasosan s — bizadalommal emlékezzék meg rólam ebben a változásban, had Legyek Excellenciádnak holtig való obligatioval, tégyen jót vélem ha lehet, s — ne vesse kérésemet.“

A levél utóiratában azt mondja még Berchényi: Nyughatatlansággal várom Excellentiád tanácsát s — s parancsolatyát, pedig Pálffy fel sem bontotta a levelet, hanem úgy küldte el, ahogy kapta, Mária Terézia férjének, Lotharingiai Ferencnek, amiért aztán külön dícséretben részesült. Várni kellett hát Berchényinek még jó ideig, míg megjött az alkalom a kérelem megismétlésére. Ezt a politikai átalakulás hozta magával, amikor a versaillesi békekötésben (1756) XV. Lajos és Mária Terézia kibékültek és szövetséget kötöttek.

XV. Lajos és Szaniszló a legmelegebben pártolták Berchényi ezen kérelmét, s a bécsi francia követ utasítást kapott, hogy járjon el úgy ez ügyben, hogy az udvar óhajta teljesezésbe menjen. Berchényi kérelmét Mária Terézia 1759 február 19-én intézte el, amikor a kegyelemlevelet aláírta. Abban azonban két feltétel volt kikötve. Az egyik, hogy Berchényi atyai elkobozott birtokait vissza nem kaphatja, a másik pedig, hogy hűségeskút tartozik letenni.

Berchényi magyar lelke emnyivel is megelégedett s 1760 október 9-én Bécsben az udvari kancelláriában személyesen tette le a hűségeskút, amiről neki királyi titkos pécsettél és a királynő aláírásával ellátott bizonyáglevelet is adtak. Berchényi azonban az anyai ágon a családot illető birtokok visszaszerzéséről nem mondott le, hanem engedélyt kért arra, hogy kutatásokat tehessen ezen birtokok kérdésében, amelyek az elkobozásba befoglalva nem voltak. A királynő ennek a kérelemnek is helyt adott, mire a pozsonyi kamara 1762 január 15-én azt jelentette a királynőnek, hogy az anyai ősi birtokok meghagyattak a Homonnai női ágnek s nem koboztattak el, de ezekről a kamara azért nem tud felvilágosítást adni, mivel az iratokat Berchényi Miklós annak idején Ungvárról magával vitte Lengyelországba. A kamara azonban megengedhetőnek találja, hogy Berchényi ezen birtokokat a saját felelősségére visszakövetelhesse. Ungvárra vonatkozólag azonban azt javasolja, hogy ez a kamara tulajdonában maradjon. Végre is kimondatott, hogy Berchényi marsall atyjával együtt hagyta el az országot. amnesztiális terminusra nem tért vissza s így a számkivetés reá is vonatkozik.

A francia királyi udvar Berchényivel szemben táplált nagyra-becsülésének szemmelátható jelét adta akkor, amidőn Mária Terézia fia, a trónörökös, Pármái Izabellát elvette s Berchényit küldte Bécsbe a királynő s a fiatal pár üdvözlésére. Ezt az alkalmat használta fel Berchényi, hogy a hűségeskút letegye. Ebből az alkalomból úgy a francia királyné, mint Mária Terézia és a fiatal házask a leghízelgőbb szavakkal nyilatkoztak Berchényiről.

Szüksős anyagi viszonyai közepette mindenképen gondoskodott családjáról s azon volt, hogy gyermekeit mennél előnyösebben helyezze el. Ez okból 1736 november 26-án született Miklós fiát papi pályára szánta s már tíz éves korában a Krisztus-lovagrendbe felvétette, hogy így könnyebben juthasson egyházi javadalomhoz. Ennek, mint tonzurás jelöltnek, Szaniszló király évi 1500 livre pensiót juttatott, amelynek megtartását Berchényi aztán is kérelmezte, amikor Miklós katonai pályára lépett. Ez iránti fáradozását is siker koronázta, ami szintén a marsall nagy tekintélye mellett szól.

Második fiáról, Ferencről is hasonlóképen gondoskodik, amikor 1751-ben, amikor még alig volt tíz éves, a Máltai-lovagrendbe való felvételét kérelnézi. Ebben is Szaniszló király volt segítségére, aki a nagymesterhez írott levelében kifejti, hogy a fiú nemessége apja révén kétségen felül áll, anyja miatt azonban, aki nem nemes, felmentvényre tart igényt. Hosszas bizonyítás, levelezés és eljárás után Berchényi ezen óhajta is teljesült. Nyolc leánya közül egy, Katalin, a cistercita-rendbe lépett s idővel apátnő lett.

Szaniszlónak 1766-ban bekövetkezett tragikus halálával megszakadt az a bensőséges viszony, amely a két férfiút anyai éven át egymáshoz kapcsolta. Berchényi a király közelében Lunevilleben érezte magát a legboldogabbnak. Hivatalos állásából kifolyólag Párisban és Commercyben kellett laknia, de szíve emlékei Luzanymellett csak Lunevillehez vonzották. Pártfogójának s barátjának halála után megszűntek az udvartartással együtt azok az állások is, amelyeket az elköltözött öreg király jóvoltából Berchényi, felesége és fia betöltöttek. Elköltözött tehát végleg Luzanycba, hogy ott élje le hátralevő napjait. Örömmel s megelégedéssel tekintett vissza megfutott pályájára, amelynek felejthetetlen emlékei üdítőleg hatottak testére-lelkére. Kastélyának egyik termét ezrede főtisztjeinek arképeivel díszítette fel. Itt szeretett órákon át üldögdélni s sétálni, hogy derék huszárjainak látása élénkítse a reájok való visszaemlékezést. Ezen társaságban találta egy alkalommal egy főpap látogatóját, aki a sok arképre való célzással azt találta mondani, hogy ime, a marsall kanonokjai körében tartózkodik. „Igen, uram! — felelte Berchényi — „s ami nékem legjobban tetszik rajtok, az, hogy sohasem végzik reggeli zsolozsmáikat anélkül, hogy én is velök ne mennék.“

Érdekes, milyennek írja le Esterházy Bálint, Berchényi fogadott fia, nevelőapját. „A marsall — írja, — a régi időkből való kiváló becsületes ember volt. Képezni kezdte magát abban a korban, midőn a többi ember elfelejti, amit tanult. Jó, érzékeny, hőkezű, szerette és becsülte feleségét, kinek szeszélyessége és kapzsisága néha bosszantották. Nem kevésbé gyöngéden szerette gyermekeit. De hozzászoktatta őket a legnagyobb tiszteletre, ami azt eredményezte, hogy félték tőle anélkül, hogy korholta volna és szerették őt anélkül, hogy kedveskedésekkel elhalmozta volna őket. Hátrányára szolgált, hogy szeretett alárendeltjei között lenni, ami a közönségesség látszatát adta neki. Sokszor hivatván a miniszterekhez, hivatalnokokkal túlbarátságosan bánt, ami nagyon hizelgett nekik. Délben ebédelt és este tíz órakor lefeküdt s így ez az életmód nem tette tehetővé neki, hogy az előkelőnek nevezett társaságban éljen, úgy-hogy társasága csakis családjában lehetett. Korán kelt, sokáig imádkozott, két pipát elszítt, két eszébe feketekávéét megivott. Majd felöltözködött és gyermekeit fogadta. Ezután kabinetjébe ment, ahol sétált és délben ebédelt. Délután, ha foglalatosságai igénybe nem vették, a szalónban maradt és egy játszuát játszott. Nyolc órakor vacsorált, kiszívta pipáját és imáit elmondván, lefeküdt.

Berchényi, ki öregkorában is egyenestartásu, szép aggastyán volt, élte utolsó éveit állandóan Párisban töltötte, viszont a nyári hónapokban szívesen kereste fel kedves Luzanycját. 1778 telén is

kivételesen itt volt s itt érte őt halála januar 8-án, miután feleségét már tizenkét évvel előbb, 1766 augusztus 24-én elvesztette. Mindketten a luzancy-i templomban alusszák örök aljukat. A marsall emlékéét egy fekete márványobeliszk őrzi, amelyet egy szarkofág oszt ketté, alsó és felső részre. Az alsó részen, amely egyúttal a szarkofágot támasztja alá, van a latin és francia szövegű verses felirat. Ezt megelőzi a marsall címeinek, rendjeinek s hivatalos állásainak a felsorolása francia nyelven, nem különben elhalálozásának az ideje.³ Az ezután következő latin felirat kiemeli dicső származását, jogvédő magyar voltát, ki sírva hagyta el síró honát, hogy dicsősége, reménye s kedveltje legyen a franciáknak. „*Sic fata jubebant.*“ Talán még hangulatosabb a katonákhoz intézett francia felirat: *Ci gist un Bercheny, la Renommée en deuil Elle-même à gravé son nom sur ce cercueil. Guerriers! Vous devez tous des pleurs à sa mémoire; Il fut votre soutien, votre amour, votre gloire. La mort en l'astreignant à fatalité A tari de vertus une source féconde. Ah! que ne pouvait-il, pour le bonheur du monde, Jouir, comme son nom, de l'immortalité.*

A felirat a világ boldogítására a halhatatlanságot szánja a halottnak, melyet neve élvezni fog... Százhusz és néhány év múlva még Franciaországban maradt leszármazottjai sem tudták, hogy a marsall hol van eltemetve. A magyar földről indul meg a sírhely felkutatása, ami hosszas keresés után sikerül is. Rákóczi és társainak hazahozatala idején a marsall tetemét is haza akarták hozni, de, bár a francia kormány készségesen megadta ehhez az engedélyt, a marsall egyik leszármazottja az utolsó percben megtagadta a hozzájárulást, s így a marsall hamvai továbbra is Franciaországban maradtak.

Az öreg marsall halála után Ferenc örökölte Luzancyt; a leányok közül még kettő volt otthon. A forradalom idején — mint már említettük, — Ferenc is elhagyta Franciaországot, de felesége ott maradt, bár eleinte ő is férje után készült menni. Vad horda támadta meg a kastélyt, hogy szétduljon mindent, ami a multra emlékeztet. Ledöntötte a marsall lovas-szobrát, amely a kastélyba vezető úton állott s elpusztította azokat a címeres ablakokat is, amelyeket a kegyelet a marsall halála után készítettet. A grófné mindenképen azon volt, hogy a birtokot a családnak megtartsa. Ez is csak úgy eshetett meg, hogy megkérte a kastély káplánját, hogy a neki adott pénzen ő vásárolja meg a jószágot s a nyugalom helyreálltával adja majd vissza jogos tulajdonosának. Így is történt. A káplán Berchényinét tette meg végrendeletében örökösévé, ki most már végig itt maradt Luzancyban, míg férje és ennek két nővére állandóan Bécsben és Viedródön lakott. Házasságukból egy fiú, László és egy leány, Madeleine született. Utóbbi d'Hennezel Emanuel grófhoz ment nőül, majd ennek halála után eladta Luzancyt, mely azóta még több kézzel ment át s ma a párisi XVIII. kerü-

³ A sírfeliratban a marsall életkorát illetőleg hiba van, amennyiben azt mondja: „*décédé le 9 janvier de l'année de grâce mil sept cent soixante-dixhuit et de son âge le quatrevingtsixième.*“ Ez a kormeghatározás az 1692 évet adja Berchényei születési évül, holott 1689-ben (45. lap), tehát három évvel korábban született s így nem 86, hanem 89 évet élt.

let laikus iskolai pénztárnak a tulajdona, amely azt iskolásgyermek üdülőhelyének rendezte be. D'Hennezel-től származnak a marsall franciaországi utódai. Berchényi Ferenc utolsó éveiről nem sikerült bizonyosat megtudni; állítólag Londonban halt meg 1811-ben.

Még csak néhány szót az utolsó Berchényiről, László, János, Fülöp grófról. 1781 október 13-án született Párisban. Atyjával együtt hagyta el Franciaországot s Bécsben nevelkedett. 1798—99-ben a Theresianum növendéke volt s innét mint hadnagy lépett a 9. huszárezredbe, amely akkor Olaszországban állomásozott. Az 1799—1801., 1805-i nagy harcokban vitézül harcolt s 1805-ben mint kapitány francia fogságba esett. Ez alkalommal találkozott édesanyjával s testvéreivel is. Napoleon ugyanekkor atya egykori ezredében ajánlott fel neki tiszti állást, de ő csak Magyarországra kívánt visszatérni. Részt vett 1809 április 21—22-i ütközetekben a bajor földön, a 10. huszárezred kötelékében, 23-án megsebesül Regensburgnál, de május 22-én már Aspernnél, július 5. és 6-án Wagramnál s július 13-án Austerlitznél harcol. 1813-ban Olaszországban van, majd a következő év február 8-án Peschiera alatt egy félszázad huszárral szétugraszt két escadron francia lovas és egy század gyalogost, betör a várba és elfog 30 chasseur-t. Ekkor őrnaggyá léptetik elő, majd pedig kamarássá nevezi ki a király. Ezután a 7. huszárezredben a nápolyi király ellen harcol s kitünteti magát 1815-ben Pistojánál és Firenze mellett; jelen van Nápoly elfoglalásánál, majd pedig Rómában, amikor a pápa is fogadta; júliusban Dél-Franciaországban tartózkodik, de a tél beállta előtt haza indul. 1823 október 11-én alezredes lesz a 10. huszárezredben, amikor Homonnán, ősei egykori birtokán állomásozik. Két évvel rá Ung vármegye kérvénnyel fordul a királyhoz, hogy az ungvári uradalom egy részét adja vissza Berchényinek. A kérés azonban nem talált meghallgatásra. Midőn 1831-ben a lengyel forradalom kitört, nyugalomba vonult, nehogy kénytelen legyen a lengyelek ellen harcolni s Kassán élte le napjait. Mint apja, ő is daliás szépségű férfiú volt. Családot nem alapított s így vele 1835 november 28-án a Berchényi-nemzetség kihalt.

—ch —/.

Breit József: A magyarországi 1918—19. évi forradalmi mozgalmak és a vörösháború története. (A gödöllői főhadiszállás és egyéb felsőbb parancsnokságok és hatóságok tábori aktái alapján.) II. kötet. *A proletárdiktatúra kikiáltásától az oláhok támadásáig.*

Az 1925. évi III. füzetünkben ismertettük Breit József ilyen című munkájának I. kötetét. A fáradhatatlan munkásságú szerző a most megjelent II. kötetben folytatja ezeréves történelmünk eme gázós korszakának megírását. A VII. fejezet a Károlyi- és a Berinkey-kormány bukását ismerteti, melyet a proletárdiktatúra követett. Megállapítja, hogy ez a változás a Károlyi- és a Berinkey-kormány tudtával és hallgatólagos beleegyezésével lett előkészítve. Ez a „tavaszi“ forradalomnak gúnyolt fővárosi nagy népmozgalom zúdította ránk a fegyházból vagy egyéb börtönökből kiszabadult, illetve a fővárosi kloákákból hirtelen felszínre került terrorista alakokat. A szocialistapárt egyesült a kommunistapárttal s Károlyi

egy proklamációban tudatta a hatalomnak Kun Béla kezébe való átadását; a forradalmi kormányzótanács megalakult s azonnal megjelentek azok az *üdvös* rendelkezések, amelyek a „*Minden a miénk*“ híres jelszóval megszüntették a még meglévő egyéni és tulajdonjogrendet. Kun Béla igyekezett, hogy megtévessze a külföldet, s összeköttetéseket szerezzen, de ez nem sikerült.

A következő VIII. fejezet a hadügyi népbiztosság tevékenységét írja le. Most még inkább alkalma nyílt Pogány hadügyi népbiztosságnak arra, hogy a már amúgy is lezüllött hadügyi vezetést iszapba és sárba fullassza. A hadügyminiszterium átszerveztetett; megalakult a vöröshadsereg; a rendőrség vörösörséggé változott. A fővárosi kaszárnyákat a híres „elvtársak“ neveivel jelölték meg. A szerző kiemeli, hogy a hadügyi népbiztosság kiadott rendelkezései a hadsereg akkori züllöttsége ellenére is, közeli támadó fellépést terveztek. A parancsnoklási viszonyokat Pogány azonnal szabályozta, majd a csapatok elosztása és felvonulása tekintetében is rendelkezést adott ki, a magatartásra vonatkozó utasítások mellett. A volt tiszteket imperative beosztották a vöröshadseregbe. Ugyancsak elrendelték az olyan szomorú emlékű vörös tengerészdandár szervezését, valamint a nemzet- és pénzügyőrségnek a vöröshadseregbe való beolvasztását. Pogány hadügyi népbiztos nemsokáig díszleghetett állásában, mivel éppen az általa megalapított bizalmi rendszer bukatta meg. Természetes, hogy nem bukott nagyot, csak egyik népbiztosi állásból a másikba.

A proletárdiktatúra kikiáltásának hatásával az ententere és Magyarország közvetlen szomszédaira, Breit könyvének IX. fejezete foglalkozik. Leginkább az oláhok széppentek meg, ami érthető is, hiszen addig ők voltak a lehangosabb és legvitézebb ellenség.

Az entente Smuts angol tábornokot küldte Budapestre, hogy tárgyalások útján szigetelje el a bolsevizmusnak kelet felé való terjedését. Ezek a tárgyalások Kun Béla alattomos magatartása következtében megghiúsultak s erre az entente elhatározta, hogy nem avatkozik bele a dologba, hanem megvárja, amíg a proletárdiktatúra önmagától összeomlik.

A X. fejezet az öttagú hadügyi népbiztosság tevékenységét ismerteti. Mint minden téren, úgy ezen is, a sok hozzá nem értő vezető akadályozta a cél elérését. Érdekes, hogy a katonatanácsok intézményét mihamar megszüntették, ehelyett azonban a „politikai megbízottak“ gárdájával áraszottak el mindent, hogy a spielik által ellenőrizzenek csapatot, hivatalt, intézményt stb.

Breit könyvének utolsó fejezete (XI.), a harcéri eseményeket tárgyalja az oláhok támadásáig.

Az itt felsorolt adatokból kivethetjük, hogy minő szellem uralkodott a híres vöröshadseregben, de egyszersmind azt is, hogy a diktatúra nem annyira az ellenség, mint inkább az ő megbuktatását célzó ellenforradalom letörésére állította fel azt.

Húsz melléklet és két színes vázlat könnyíti meg a munka tanulmányozását.

Breit könyvének erre a részére vonatkozóan is azt mondhatjuk, amit az I. kötet ismertetésének utolsó soraiiban mondtunk. Bár mindjobban távolodunk a proletárdiktatúra gyászos emlékének

szakától, minduntalan látjuk és halljuk, hogy az akkori hirhedt vezetők és esatlósaik folyton megújítják kísérleteiket, hogy Károlyi és Kun népboldogító láncait megint karjainkra fűzzék s aztán ellen ezt a megmaradt csekély hazai rögöt is kiragadtassák alólunk ellen-segeink által. Még mindig vannak elegen, nemcsak a most lapuló Marx-elveket vallók, hanem, sajnos, más rétegek soraiban is olyanok, akik Károlyi Mihálynak akkori tevékenységéért elismeréssel adóznak. Nos hát olvassák el Breit munkáját, akkor talán látni fogják a jellemeknek hű képét.

Sz.

Finn katonai lapok.

Az 1918-ban szabaddá lett Finnország, nemzeti nevén Suomi, a legkeményebb energiával törekszik arra, hogy sok szenvedés árán elért függetlenségét a jövőre is biztosítsa. Nagy áldozatokat hoz a védőintézmények: a hadsereg, a hajóhad, a légi szolgálat s a honvédség fenntartására és fejlesztésére. Hogy a katonai szellemet s a legfontosabb honvédelmi feladatok tudatát ébrentartsa, a hadsereg vezetősége folyóiratokat ad ki, melyek nemcsak a katonák, hanem a hazafias polgári rétegek szellemi szükségletét is szem előtt tartják.

E lapok közül különösen kettő érdemel részünkről figyelmet. Ezek: a „Suomen sotilas“ (Finn katona) c. hetilap s a „Sana ja miekka“ (Szó és Kard) c. havonként kétszer megjelenő folyóirat. Az előbbiben a szórakoztató és általános kultúrirány több helyet foglal el, mint az utóbbiban, amely csupán szakszerű fejtegetéseket közöl. A Finn Katona hosszabb, több számra terjedő cikkei közül kiemeljük Heikki (Henrik) *Nurmio*-nak „A finn háborúk és katonaság történetének fővonásai“ c. oknyomozó fejtegetését, mely megjelöli azt a fontos szerepet, melyet a finnek Észak-európa politikai alakulásában betöltöttek. Értékes dolgozat az 1923 nyarán nálunk járt védőszeregbeli (suojeluskuunta) kapitánynak, *Karimo*-nak „A Finn-öböltől a Ladogáig“ c. útleírása; katonai szempontból ismerteti e stratégiailag fontos vidéket, mely Finnország kapuja a keleti veszedelem felől. A szerkesztő, az említett H. *Nurmio* a lap irányát következőleg jellemzi: „A Finn Katona jelszavául választotta: *egész nemzet a keleti vész ellen!* Célunk egységes finn nemzet, mely ismeri a történeti feladatát mint a nyugati népfront legszélsőbb balszárnyának előőrse. A nemzeti egység függetlenségünknek elengedhetetlen feltétele. Erőinket összpontosítani s nem megosztani kell a küzdelemben. Nagy nemzetekre nézve is veszélyt jelent az erők szétforgácsolása, kicsinyekre nézve pedig létünk egyetlen biztosítóka az erők egyesítése“.

A „Szó és Kard“ kitűnő értekezéseket közöl a modern hadviselés problémáiról. Így pl. *Aitto* tengerészhadnagy „Hajóhad-légierők“ c. cikkében behatóan fejtegeti azt a viszonyt, melyet a vízi és a légi erők egymással szemben felmutatnak. A légi szolgálatnak bármily tökéletes foka sem pótolja még részben sem a hajóhadat, mivel a repülő intézmény nem fegyvernem, hanem csak új fegyver, mely a hadsereg és a hajóhad felszerelését gazdagítja. Ha a tengeri és a légi harcateret egybevetjük, csak arra a meggyőződésre juthatunk, hogy a tenger háta a világközlekedésben mindenkor a leggazdaságosabb útvonal marad. A levegő szállító ereje kb. ezerszerre kisebb, mint

a vizé. Ez azt jelenti, hogy minden hajóra kb. ezer, hasonló nagyságú léghajót kell számítani; ha pedig repülőgépet, madárgépet veszünk, e szám szédítő nagyra növekszik. Világos tehát, hogy a világközlekedésben a tenger mindig előtérben lesz a légi útnak csupán alkalmi jelentősége lesz, mint a rádióhírnék a közönséges levéllel szemben. A hajóhad fejlesztése ilymódon elsőrendű feladata az államnak.

Különösen érdekes a 4. szám élén álló „Hivatalnok-e a katonatiszt“ c. névtelen értekezés, mely megérdemli, hogy fontosabb részeivel megismerkedjünk. „A címben levő kérdés — írja — sokak előtt szükségtelennek látszhatik.

Sokan abban a véleményben vannak, hogy a katonatiszt épp úgy hivatalnokszámba megy, mint a föbbi állami tisztviselő. Ez helyes, ha hivatalnoknak, tisztviselőnek oly egyént tekintünk, aki állandó állami szolgálatban lévén, teljesítményeiért fizetést és egyéb előnyöket élvez. Am helytelen, ha a hivatalnok fogalmába beleveszünk mindazt, ami idők jártával hozzátapadt. Ha a tiszt állami hivatalnok volna, a védelmi szervezet, vagyis katonaság is hivatal lenne, lényegére és belső életére nézve ugyanolyan hivatal, mint egyéb állami hivatalok. De ha a tisztikar közönséges hivatalnoki testület s ilymódon a védelmi szervezet közönséges hivatal: úgy ez a szerv nem képes megfelelni kötelességszerű feladatának — s így fölösleges intézmény.

A védelmi szervnek ugyanis nincs semmiféle hivatalnoki teendője, s így jogosan nem is tekinthető hivatalnak. Nem közvetítője a törvényhozás és a kormány rendeleteinek, parancsainak; nem őre azok megvalósításának. Nincs neki ehhez semmi köze, ami abból is kitűnik, hogy hivatalok akkor is vannak, ha katonai szervezet esetleg nincsen.“

A cikkíró véleményem szerint kissé merev felfogást tanusít, mikor ezek után azt állítja, hogy „a hivatalok a jelen számára, a mostani viszonyok szemmeltartásával működnek, míg a védőszervezet a jövő szükségleteinek érdekében“. De a földolokban igaza van. Az előbbiek ugyanis nem ismerik a versenyt, míg a katonai intézménynek föladata, hogy egy hasonlónemű, külföldi intézménnyel szemben megállja helyét. A hivatalok bírálatánál nem tekintünk a megfelelő külföldi intézmények minőségére (legalább rendszerint, nem!), a katonaság megfelelő voltától, versenyképességétől pedig a nemzet léte függ. Valamely hivatal gyarló volta nem igen okozhat a nemzetnek helyrehozhatatlan kárt, míg a védőszervnek egyetlen fontos kérdésben tanusított gyöngesége az egész nemzetet pusztulásba döntheti.

A mondottakból következik, hogy végtelen különbség van a hivatal és a katonai szolgálat között mind a lényegét, mind a célt és feladatot tekintve.

A cél: legyőzni a jövő küzdelemben — a háborúban — valamelyik állam katonaságát. A feladat: előkészülni erre, a jövőben mindenesetre bekövetkező küzdelemre. A katonai intézmény lényege tehát összhangba hozandó a céllal és a feladattal, úgyhogy ezeknek elérése biztosítható.

A védelmi szervezetet egybe lehet hasonlítani valamely üzleti vállalattal. Minden hasonlat sántít, különösen, ha részletekbe visz-

szük. De ebben az összehasonlításban sok igazság rejlik. Az üzleti vállalat csak akkor állja meg a versenyt, ha annak vezetősége és személyzete tehetségre nézve felülmúlja a versenytársát. A vállalat felelős vezetőjének egyik legfőbb kötelessége, hogy a vezetőállásokat arravaló és tehetséges egyénekkal töltsse be. Az üzleti életben lehetetlenség, hogy — mint a legtöbb közhivatalnál — a szolgálati idő, az életkor, a rokon összeköttetések legyenek e tekintetben irányadók.

Ezután kifejti a szerző, hogy a fent előadottakból következik, miszerint az állam a tisztí pályára igyekezzék a legmegfelelőbb emberanyagot megnyerni és megtartani. Mert a nemzet léte és szabadsága minden áldozatot megérdemel.

Ily magvas cikkekkal van tele e folyóirat minden száma. Látjuk tehát, hogy finn testvéreink komolyan veszik honvédelmi munkájukat s ez biztosítékot nyújt az iránt, hogy az északi kolosszus mellett is megőrzik hazájuk függetlenségét.

Dr. Bán Aladár.